

Kvassay Jenő Terv

Környezeti Vizsgálatának Tartalmi Meghatározása

Budapest 2015. június 30.

Respect Kft.

TARTALOM

Bevezető	3
Kvassay Jenő Terv stratégiai környezeti vizsgálatának tervezett tematikája.....	5
A KJT SKV módszertani megközelítése	7
A jó környezetminőséggel kapcsolatos célkitűzések vizsgálati szempontjai.....	7
A integrált vízgazdálkodás megközelítésével és az általános rendszerszemlélet érvényesítésével kapcsolatos elvárások vizsgálati szempontjai	11
A társadalmi igazságossággal, irányítási rendszerrel kapcsolatos célkitűzések vizsgálati szempontjai	13

Bevezető

A vízgazdálkodási politika nemzeti jövőképünk meghatározó alkotóeleme. A globális éghajlatváltozás hatásai sürgetővé tették, hogy kialakítsuk a hazai feltételekhez illeszkedő, a szélsőséges időjárás kihívásaira hatékony választ adó középtávú vízpolitikai stratégiai dokumentumot, amely világos jövőképet vázol fel, egyúttal meghatározza a megvalósítás kereteit.

Magyarország adottságaihoz, valamint nemzeti értékrendünkhöz igazodva arra törekszünk, hogy a víz stratégia – a kölcsönös előnyökre és a konszenzusra építve – kifogástalanul illeszkedjen a nemzetközi környezetbe. Magyarország vízben gazdag ország, mégis gyakran tapasztaljuk, hogy a vízkészleteink korlátozottan állnak rendelkezésünkre. A vízgazdálkodás fenntartható tevékenysége révén megvédhetjük természeti kincsünket, hatékonyan képviselhetjük érdekeinket és kibontakoztathatjuk a vizeinkben rejlő kihasználatlan lehetőségeket. Az alkotmányos alapvetések között szerepel, hogy a „vízkészlet a nemzet közös örökségét képezi, amelynek védelme, fenntartása és a jövő nemzedékek számára való megőrzése az állam és mindenki kötelessége”. Ebből következően a víz nemzeti vagyon, annak mennyiségi és minőségi megőrzése megköveteli a vízzel, a vízkészlettel való megfelelő gazdálkodást.

A 2014-2020-as programozási időszak tervezéséhez és végrehajtásához szükséges az EU2020 Stratégia célkitűzéseit valamint a hazai gazdaságfejlesztést segítő Kvassay Jenő Terv (továbbiakban: KJT) elkészítése. A KJT a klímaváltozás káros hatásait ellensúlyozó aszálystratégiát, a gazdaság fejlesztését támogató vízgazdálkodási stratégiát és a vidékfejlesztést támogató öntözési stratégiát ötvözi. Olyan **öntözési és vízgazdálkodási stratégia** kidolgozása szükséges (a Kvassay Jenő Terv három eleméből kettő), amely nem csak korszerű vízigény-gazdálkodáson, - a gazdaság és a környezetvédelem további vízigényeinek figyelembe vételén (ökológiai vízigény is) – alapul, hanem számol a vízhiánykezelés lehetőségeivel is. Sem az öntözés, sem az új típusú vízgazdálkodás nem ronthatja a vizek állapotát egyrészt saját érdekünkben, másrészt a VKI előírása szerint. A VGT2 tervezés célja a vizek állapotának javítása és megtartása érdekében további intézkedés megfogalmazása és így projektek szükségességének alátámasztása a 2014-2020-as EU költségvetési időszakra. Ugyanakkor a VKI kifejezetten ajánlja, hogy minden ország számoljon a klímaváltozás hatásával és a szélsőséges események kockázatával, mint a vízállapotok javítását hátráltató káros jelenséggel. Ezt kívánja kezelni a Kvassay Jenő Terv harmadik eleme, a kidolgozandó **aszály stratégia**.

A KJT készítése szorosan kapcsolódik az Európai Unió 2000/60/EK Víz Keretirányelv előírása szerinti Vízgyűjtő-gazdálkodási Terv felülvizsgálatához (továbbiakban: VGT2), amelyet 2015. december 22-ig el kell készíteni. A Víz Keretirányelv (továbbiakban VKI) az EU környezetvédelmi politikájának része, ezért horizontális végrehajtása és így a Vízgyűjtő-gazdálkodási Terv első felülvizsgálata és intézkedéseinek integrálása a szakágazati programokba „ex-ante” (átfogó fejlesztési) feltétele a 2014-2020-as költségvetési időszak támogatásainak elnyeréséhez.

A KJT és a VGT2 együttesen biztosítja a hazai érdekek minél jobb képviseletét és így az Új Széchenyi Terv célkitűzéseinek megvalósulását a vízgazdálkodás területén úgy, hogy más ágazatok célkitűzéseivel összhangban legyen.

Az ország középtávú vízpolitikai stratégiájának alapvető célja a készletek optimális hasznosítását szolgáló vízgazdálkodás megteremtése, vagyis az egyensúly kialakítása a társadalmi igények és a víz mint környezeti érték megőrzése között. A vízgazdálkodás egyik legfontosabb feladata: úgy tegyen eleget a társadalom igényeinek, hogy közben az elkövetkező nemzedékek érdekeit is szolgálja.

A KJT a kormányzati stratégiai irányításról szóló 38/2012. (III. 12.) Korm. rendelet IV. fejezet 18. pontja alapján, azaz **szakpolitikai stratégiának** készül. Ennek megfelelően a kormányzati stratégiai irányítási módszertani útmutató 4.6. Szakpolitikai stratégia segédletnek megfelelően kell a KJT vízgazdálkodási stratégiát elkészíteni. A VGT2 és a KJT közötti szinergiák erősítése érdekében a KJT

tervezők együttműködnek a VGT2 tervezőkkel, illetve a KJT-nek a VKI alapelveit is figyelembe kell vennie.

A KJT megalkotásának célja a vizek mennyiségi és minőségi védelmének, a vízhasználatok (beleértve az ivóvízellátást, az ipari és öntözési célú vízkivételeket, az ökológiai vízigényeket) szükségleteinek, a vizek többletéből vagy hiányából eredő káros hatások csökkentésének, megelőzésének biztosítása. A KJT középtávú vízpolitikai stratégia az alkotmányos alapelvekre, a hazai és EU szabályozásra, a már elkészített egyéb stratégiákra, tervekre, programokra épül (pl. Nemzeti Környezetvédelmi Program, Nemzeti Vidékstratégia, Új Széchenyi Terv, EU Duna Régió Stratégia, stb.). Feladata a vizek kezelésével kapcsolatos célkitűzések meghatározása, és a feladatok megoldásához szükséges intézkedések megvalósítási feltételeinek megteremtése, az öntözéses gazdálkodás lehetőségeinek megteremtése, az aszály káros hatásainak megelőzése és mérséklése. Javaslatokat tartalmaz az állami és önkormányzati, valamint a kormányzaton belüli feladatellátás módosítására, a finanszírozás feltételeinek javítására.

A vízügyi stratégiát megfogalmazó KJT és politika az ország lakosságának a vízgazdálkodási feladatok ellátásával kapcsolatos – konszenzuson alapuló – egyezsége. A „szolgálni és szolgáltatni” felfogás keretében csak a társadalom által ténylegesen igényelt, de a fenntarthatóság követelményeinek megfelelő beavatkozásokat szabad megtenni. A stratégia megvalósítását szolgáló intézkedések a 2014-2020 közötti programozási időszakban valósíthatók meg EU-s társfinanszírozásban.

Jelen dokumentum a projekt operatív céljaihoz kapcsolódóan a **Kvassay Jenő Terv stratégiai környezeti vizsgálatáról szóló** jelentés tematikájának és módszertani megközelítésének bemutatása.

Közérthető összefoglaló.

1. A környezeti értékelés kidolgozási és partnerségi folyamatának ismertetése:

- 1.1. előzmények, különösen a tematika tartalma;
- 1.2. a **tervezési folyamathoz** és az ex-ante értékeléshez való kapcsolódása;
- 1.3. a környezeti értékelés készítése során tett **javaslatok figyelembevétele és hatása** a KJT alakulására;
- 1.4. a környezet védelméért **felelős szervek és az érintett nyilvánosság bevonása**, az általuk adott véleményeknek, szempontoknak a környezeti értékelés készítése során történő figyelembevétele, az indokok összefoglalása;
- 1.5. a környezeti értékelés készítéséhez **felhasznált adatok** forrása, az alkalmazott módszer korlátai, nehézségek (mint pl. technikai hiányosságok, bizonyos ismeretek hiánya stb.), az előrejelzések érvényességi határai, a felmerült bizonytalanságok.

2. A KJT és a kidolgozásakor vizsgált változatok rövid ismertetése:

- 2.1. a KJT céljainak, tartalmának és a készítés folyamatának összefoglaló ismertetése, kiemelve a környezeti értékelés készítése szempontjából fontos részeket;
- 2.2. a KJT összefüggése más releváns tervekkel, illetve programokkal (2014-20 időszak operatív programjai és más a KJT megvalósításával összefüggő tervek, programok pl. NFFS, Vidékfejlesztési Program, zöldítés stb);
- 2.3. a változatok közötti választás indokai (amennyiben a tervezés során változatok kialakításra kerülnek), a választást alátámasztó vizsgálat rövid leírása;
- 2.4. a KJT tervezési és végrehajtási intézményi kereteinek áttekintése

3. A KJTMegvalósítása környezeti hatásainak, következményeinek feltárása:

- 3.1. a *fenntarthatósági értékrend, kritériumrendszer* meghatározása, illetve a hazai (általános gazdasági-társadalmi programok, stratégiák, fenntarthatósági, terület- és vidékfejlesztési, környezetvédelmi célok, klímaváltozás és egyéb, a KJT szempontjából fontos programok, stratégiák) és EU-s (általános közösségi célrendszer, Magyarországra vonatkozó elvárások, bizonyos környezeti elemek szempontjából kiemelt célkitűzések) *környezetpolitikai célok* azonosítása;
- 3.2. a KJT céljainak összevetése fenntarthatósági, környezet- és természetvédelmi célokkal, fenntarthatósági kritériumokkal;
- 3.3. a KJT céljainak egymás közti, illetve a releváns tervek, illetve programok (2.2.) céljaival való konzisztenciája környezeti szempontból;
- 3.4. a **jelenlegi környezeti állapot** releváns, a KJT-vel összefüggésben lévő elemeinek ismertetése;
 - 3.4.1. a hatásterület azon környezeti jellemzőinek azonosítása, amelyeket a KJT megvalósítása valószínűleg jelentősen befolyásol,
 - 3.4.2. a környezeti állapot egyéb jellemzőinek leírása,
 - 3.4.3. környezetvédelmi érdekek érvényesítésének főbb akadályai, ezzel kapcsolatos konfliktusok összefoglalása,
 - 3.4.4. a fennálló környezeti konfliktusok, problémák leírása és mindezek várható alakulása, ha a KJT nem valósulna meg;
- 3.5. a KJT megvalósulásával közvetlenül vagy közvetve környezeti hatást kiváltó tényezők, okok feltárása, különös tekintettel azokra a tervelemekre, tervezett intézkedésekre, amelyek:
 - 3.5.1. **természeti erőforrás közvetlen igénybevételét** vagy környezetterhelés közvetlen előidézését jelentik,
 - 3.5.2. olyan **társadalmi, gazdasági folyamatokat váltanak ki**, vagy ösztönöznek, amelyek közvetett módon környezeti következménnyel járhatnak

(különösen azok, amelyek

- olyan befektetői, termelői vagy fogyasztói magatartást váltanak ki, vagy ösztönöznek, illetve egyéb olyan tendenciákat erősítenek, amelyek természeti erőforrás igénybevételéhez vagy környezetterheléshez vezethetnek,
- olyan fajta beruházásokat, fejlesztési irányokat részesítenek előnyben, amelyek további környezetterhelő vagy igénybevevő fejlesztéseket vonzanak, ösztönöznek vagy ha kumulatív hatások léphetnek fel);

3.6. A KJT megvalósítása esetén várható, a környezetet érő hatások, környezeti következmények előrejelzése:

3.6.1. jól azonosítható **környezet igénybevétel vagy terhelés** esetén különös tekintettel:

3.6.1.1. a **környezeti elemekre** (földre, levegőre, vízre, élővilágra, épített környezetre, ez utóbbi részeként az építészeti és régészeti örökségre),

3.6.1.2. a **környezeti elemek rendszereire**, folyamataira, szerkezetére, különösen a tájra, településre, klímára, természeti (ökológiai) rendszerre, a biodiverzitásra,

3.6.1.3. a **Natura 2000 területek állapotára** és jellegére, valamint e területeken lévő élőhelyek és fajok kedvező természetvédelmi helyzete megmaradásának, fenntartásának, helyreállításának, fejlesztésének lehetőségeire, továbbá

3.6.1.4. az előbbi hatások következtében az **érintett emberek egészségi állapotában, valamint társadalmi, gazdasági helyzetében** - különösen életminőségében, kulturális örökségében, területhasználat feltételeiben - várhatóan fellépő változásokra;

3.6.1.5. a hulladékképződésre, illetve a képződő hulladék káros hatásaira, veszélyességére, környezetre gyakorolt hatására.

3.6.2. a közvetett módon hatást kiváltó tényezők fellépése esetén különös tekintettel:

3.6.2.1. **új környezeti konfliktusok, problémák** megjelenésére, meglévők felerősödésére,

3.6.2.2. **környezettudatos, környezetbarát magatartás, életmód** lehetőségeinek, feltételeinek gyengítésére vagy korlátozására,

3.6.2.3. a **helyi adottságoknak megfelelő optimális térszerkezettől**, területfelhasználási módtól való eltérés fenntartására vagy létrehozására,

3.6.2.4. olyan **helyi társadalmi-kulturális, gazdasági-gazdálkodási hagyományok** gyengítésére, amelyek a táj eltartó képességéhez alkalmazkodtak,

3.6.2.5. a **természeti erőforrások megújulásának korlátozására**,

3.6.2.6. a **nem helyi természeti erőforrások jelentős mértékű használatára** vagy a helyi természeti erőforrások túlnyomóan más területen való hasznosítására;

3.7. A környezeti következmények alapján a KJT és a változatok értékelése, a környezeti szempontból elfogadható változatok meghatározása.

4. A KJT környezeti hatásosságának értékelése és a várható negatív hatások elkerülését célzó javaslatok

A KJT megvalósítása következtében várhatóan fellépő környezetre káros hatások elkerülésére, csökkentésére vagy ellentételezésére vonatkozó, a KJT-ben szereplő intézkedések környezeti hatékonyságának értékelése, javaslatok egyéb szükséges intézkedésekre.

5. A KJT-vel összefüggésben megvalósuló vagy egyéb tervekre vonatkozó javaslatok

Javaslat olyan környezeti szempontú intézkedésekre, előírásokra, feltételekre, szempontokra, amelyeket a KJT által befolyásolt más tervben, illetve programban figyelembe kell venni.

6. Monitoring, értékelési és a megvalósítása során szükséges intézményi kapacitásokra, kompetenciákra és intézkedésekre vonatkozó javaslatok

A KJT megvalósítása következtében várhatóan fellépő környezeti hatásokra tekintettel a KJT-ben szereplő monitorozási javaslatok értékelése, javaslatok megfogalmazása a monitoring rendszer kialakítására, a környezeti és fenntarthatósági indikátorok kialakítására, valamint egyéb a program megvalósítása során szükséges intézkedésekre, intézményi kapacitásra, kompetenciákra vonatkozóan.

A KJT SKV módszertani megközelítése

A KJT SKV módszertanához két témakörben három vizsgálati szempontcsoportot alakítottunk ki, amelyek a következők:

Környezeti szempontok

1. A jó környezetminőséggel kapcsolatos célkitűzések vizsgálati szempontjai

A környezeti szempontok érvényesítésének alapfeltételét, vagy keretét képező fenntarthatósági szempontok

2. Az integrált vízgazdálkodás megközelítésével és az általános rendszerszemlélet érvényesítésével kapcsolatos elvárások vizsgálati szempontjai
3. A társadalmi igazságossággal, irányítási rendszerrel kapcsolatos célkitűzések vizsgálati szempontjai

A következőkben foglaljuk össze előzetesen a vizsgálati szempontrendszer – vizsgálat során alkalmazott – elveit és szempontjait.

A jó környezetminőséggel kapcsolatos célkitűzések vizsgálati szempontjai

A SKV szabályozásáról szóló jogszabályok szűken értelmezett környezeti értékelési szempontjait foglaltuk össze és egészítettük ki az alábbi szempontcsoportban, figyelembe véve az VKI környezeti célkitűzéseit is.

SKV célok – megfelel a terv az alábbi elvárásoknak?	Értékelési szempontok – a tervezett intézkedések
<p>1. Mozaikos környezeti alkalmazkodás elősegítése</p> <p><i>Elvárás: A környezeti rendszerek adottságainak megfelelő, a környezeti adottságokhoz illeszkedő hasznosítás. A sokféleség megőrzése, sokféleségre épülő rendszer stabilitási szempontjainak kielégítése.</i></p>	<p>Ökoszisztéma szolgáltatások fenntartása, fejlesztése</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Az intézkedések tervezése során mennyiben vették figyelembe a helyi ökológiai adottságokat? 2. Foglalkozik-e terv a terv által befolyásolt egyéb ökoszisztémák szolgáltatásainak feltárásával? 3. Értékeli-e a terv a jelenlegi természeti erőforrások, ökoszisztéma szolgáltatások használatának ütemét a lehetőségek függvényében? 4. Hogyan változik a természeti tőke, ökoszisztéma szolgáltatások köre a program együttes hatására? 5. Vizsgálja-e a terv a helyi erőforrásokból, ökoszisztéma szolgáltatásokból származó jelenlegi hasznok részarányát? 6. Vizsgálja-e a terv a helyi erőforrásokban, ökoszisztéma szolgáltatásokban rejlő potenciálokat? 7. Van-e a tervben olyan intézkedés, amely a fenntartható erőforrás-

<p>SKV célok – megfelel a terv az alábbi elvárásoknak?</p>	<p>Értékelési szempontok – a tervezett intézkedések</p>
	<p>használattal, az ökoszisztéma szolgáltatásokkal kapcsolatos ismereteket, kutatást, technológiai fejlesztést segíti elő?</p> <p>Vízhasználatot meghatározó termelői struktúrák és fogyasztói mintázatok</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Megvizsgálta-e a terv a jelenlegi termelői struktúra környezeti hatásait a környezet állapot, természeti erőforrások, és térszerkezet vonatkozásában? 2. Vizsgálja-e a terv a kialakítandó termelői struktúra környezeti hatásait? 3. Vizsgálta-e a terv a meglévő fogyasztói mintázatok környezeti hatásait? 4. Vizsgálja-e a terv a fogyasztói mintázat átalakulásának, motiváló, irányító (driving force) tényezőit és környezeti hatásait? 5. Tartalmaz-e intézkedéseket a tényleges erőforrás-szükséglethez igazodó környezeti erőforrás-használat és a takarékoság erősítése érdekében? <p>Környezeti alkalmazkodásra épülő szerves kultúra megőrzése, fejlesztése</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Meghatároz-e a terv olyan kulturális változásokat, amelyek a környezet jobbításához vezethetnek? 2. Vizsgálja-e a terv a szerves kultúra meglétének fokát (pl. a helyi társadalmi-kulturális, gazdasági-gazdálkodási hagyományok, amelyek a táj eltartó képességéhez alkalmazkodtak)? 3. Van-e a tervben olyan intézkedés, amely a helyi szerves kultúra megőrzését igyekszik előmozdítani? 4. Vizsgálja-e, hogy a terv/program hogyan befolyásolja a szerves kultúra alakulását? 5. Az intézkedések következtében várható-e a helyi szerves kultúrák sérülése, leépülése?
<p>2. Környezetterhelés, állapotváltozás, rehabilitáció.</p> <p><i>Elvárás: A terv intézkedései csökkentsék a környezeti terhelések jelenlegi mértékét.</i></p>	<p>Az emberek egészségi állapotának és társadalmi, gazdasági helyzetének védelme, javítása</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Az intézkedések mennyiben járulnak hozzá az egészséges ivóvíz biztosításához? 2. Javítják-e a tervezett intézkedések a rekreációs, gyógyulási lehetőségek feltételeit? 3. Az intézkedések biztosítják-e a felszíni és felszín alatti vizek emberi egészséggel kapcsolatos minőségi és mennyiségi jellemzőire vonatkozó közérthető információszolgáltatást? Illetve biztosítják-e a hozzá tartozó felkészítést, szükséges feltételek biztosítását, amely az információk értelmezését segítik? 4. Biztosítják-e a vizek kártételének megelőzésére való felkészülést

SKV célok – megfelel a terv az alábbi elvárásoknak?	Értékelési szempontok – a tervezett intézkedések
	<p>és a kártételek elleni védelmet?</p> <p>5. Az intézkedések hozzájárulnak-e a hulladékképződés, illetve a képződő hulladék káros hatásainak megelőzéséhez, mennyiségének és veszélyességének csökkentéséhez, a használt termékek újrahasználatához, a hulladék minél nagyobb arányú anyagában történő hasznosításához és a nem hasznosítható hulladék környezetkímélő ártalmatlanításához?</p> <p>Biológiai sokféleség, élővilág megőrzése</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Foglalkozik-e a terv azzal, hogy az ökológiai tényezőket és ennek következtében az élőhelyeket milyen területeken és milyen mértékben változtatják meg? 2. Meghatározták-e, hogy mely védett területek, élőhelyek kötődnek erősen a megfelelő vízellátáshoz, mely élőhelyek számára lényegi meghatározó ökológiai tényező a víz, és a hozzájuk kapcsolódó védelmi célokat? 3. Vizsgálták-e a természetes élőhelyek koherenciájának változását? Megelőzik-e az élőhelyek feldarabolódását? 4. Vizsgálták-e az ökológiai hálózatra vonatkozó hatásokat? 5. Kimutatják-e az intézkedésekhez kapcsolódóan a biológiai sokféleségre, élővilágra, élőhelyekre gyakorolt változások, hatások mértékét? 6. Csökkentik-e a tervezett intézkedések az özönnövények terjedését és hatását? 7. Ki terjednek-e az intézkedések a megfelelő mezőgazdasági, területhasználati gyakorlat fejlesztésére? 8. Meghatározták-e a védett, illetve Natura 2000 jelölő fajokat, élőhelyeket és a hozzájuk kapcsolódó védelmi célokat? 9. Milyen hatással vannak az intézkedések a védett természeti területek, értékek és a Natura 2000 területek állapotára, állagára és jellegére, valamint e területeken lévő élőhelyek és fajok kedvező természetvédelmi helyzete megmaradására, fenntartásának, helyreállításának, fejlesztésének? <p>Talajt érő hatások</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Az intézkedések csökkentik-e az eróziót? 2. Az intézkedések figyelembe veszik-e a talaj víztároló kapacitását, szerepét a víz visszatartásban? 3. Az intézkedések elősegítik-e a leromlott, szennyezett területek rehabilitációját? 4. Elősegítik-e az intézkedések a jó talajgazdálkodási gyakorlatot? 5. Elősegítik-e a termőtalaj ésszerű, környezeti adottságokhoz igazodó használatát az árvíz és belvízkárok megelőzése érdekében? 6. Figyelembe veszi-e a dokumentum, hogy a talajhigiénés és hulladékgazdálkodási szempontból az emberi beavatkozás miatt bekö-

<p>SKV célok – megfelel a terv az alábbi elvárásoknak?</p>	<p>Értékelési szempontok – a tervezett intézkedések</p>
	<p>vetkező, talajokra vonatkozó környezeti kockázatok összetettek. A talaj egy multifunkcionális rendszer. Közvetlen és közvetett fizikai, kémiai és biológiai degradációnak, szennyeződésnek lehet kitéve és egyben hulladékbefogadó közeg is.</p> <p>Tájszerkezet, területhasználat</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Az intézkedések védik, illetve szükség esetén javítják a tájvédelmi területek állapotát? 2. Az intézkedések védik, illetve szükség esetén javítják, helyreállítják a táj jellegzetes vonásait, értékeit (tájkarakter), szerkezetét? 3. Vizsgálták-e a térszerkezetben bekövetkező változásokat az egyes terület-felhasználási módok szerint? 4. Van-e a tervnek olyan eleme, amely kiküszöböli az esetleges negatív térszerkezeti változásokat? <p>Épített környezet, kulturális örökség</p> <p>Biztosítja-e a terv az intézkedések által érintett területekhez kapcsolódó kulturális, építészeti, régészeti örökség védelmét, megőrzését és fejlesztését?</p> <p>Vízgazdálkodási infrastruktúra</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Tápanyag- és szervesanyag terhelések csökkentését célzó intézkedések 2. Egyéb szennyezések csökkentését célzó intézkedések 3. Vízfolyások és állóvizek hidromorfológiai állapotát javító intézkedések 4. Fenntartható vízhasználatok megvalósítása, a vizek mennyiségi állapotának javítása 5. Megfelelő ivóvízminőséget biztosító intézkedések 6. Vizes élőhelyekre és védett területekre vonatkozó egyedi intézkedések 7. Átfogó intézkedések a vízi környezeti problémák megoldására <p>Levegőminőséget érő hatások</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Vizsgálták-e, hogy a tervezett intézkedések hogyan hatnak az érintett terület levegőminőségére? 2. Kiterjednek-e az intézkedések a levegő védelmére? 3. Van-e a tervnek olyan eleme, mely kiküszöböli vagy csökkenti a várható negatív hatásokat a levegőminőségére vonatkozóan?
<p>3. Klímaváltozáshoz való alkalmazkodás és a veszélyek megelőzése, elkerülése, mérséklése,</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Terveznek-e intézkedéseket a tervben a klímaváltozás hatásainak mérséklésére és a hatásokhoz való alkalmazkodás tekintetében? 2. Csökkentik-e a közösségek és környezetük klímaváltozással kapcsolatos sérülékenységet, sebezhetőségét?

SKV célok – megfelel a terv az alábbi elvárásoknak?	Értékelési szempontok – a tervezett intézkedések
<p>lése <i>Elvárás: A terv tartalmazzon intézkedéseket a klímaváltozás hatásainak mérséklésére és a hatásokhoz való alkalmazkodás tekintetében</i></p>	<ol style="list-style-type: none"> 3. Elősegítik-e az intézkedések az aszály kezelésére való felkészülést megfelelő mezőgazdasági, területhasználati gyakorlat kialakításával, illetve vízkormányzással, víz visszatartással? 4. A tervezett intézkedések megválasztása és végrehajtása során csökkentik-e az üvegházhatású gázok kibocsátását? 5. Az energiahatékonyságának növelése alapvető szempont-e intézkedések kialakítása során? 6. A takarékos vízhasználatra való felkészülés és feltételrendszerének biztosítása része a tervnek? 7. A klímaváltozás által a védett területeket érintő hatások kezelésére terveznek-e intézkedéseket?
<p>4. A környezettudatos, felelős értékrend fejlesztése</p> <p><i>Elvárás: A terv pozitív módon hasson az érintettek értékrendjére, erősítse a környezeti tudat és rendszerszemlélet fejlődését, elősegítendő a világot szektorokra és ismerethalmazokra bontó szemlélet helyett a környezet és a fejlődés összefüggő ügyeinek integrált kezelését elősegítő szemlélet érvényesítését.</i></p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Vizsgálta-e a terv az érintettek környezeti tudatosságát? 2. Vizsgálta-e a terv az érintettek környezeti tudatosságára vonatkozó hatásait? 3. Tartalmaz-e a terv olyan elemeket, pl. képzés, nyilvánosság, stb., amelyek az érintettek környezeti tudatának fejlesztését célozzák? 4. Van-e a terv környezeti hatásait mérő, értékelő rendszer, amely biztosítja az érintettek számára a visszacsatolást? 5. A terv intézkedései és azok eredményei környezettudatos, környezetbarát magatartás, életmód lehetőségeinek, feltételeinek javításához vezetnek-e? 6. Van-e a tervnek a holisztikus szemléletmódra, rendszerszemléletre való neveléssel kapcsolatban intézkedési terve a különböző intézményi, társadalmi szereplőkre vonatkozóan?

A integrált vízgazdálkodás megközelítésével és az általános rendszerszemlélet érvényesítésével kapcsolatos elvárások vizsgálati szempontjai

A KJT készítése és végrehajtása során alapvető elvárás a térségi, táji megközelítés és bizonyos fokú integrált szemlélet alkalmazása. Az ENSZ megrendelésére készült Millennium Ecosystem Assessment¹ által felvázolt irányítási és tervezési modellek közül integrált térségi, regionális vízgyűjtőszintű tervezés bizonyult a leghatásosabbnak az ökoszisztéma szolgáltatások hosszú távú megőrzése, kezelése és a fenntarthatóság biztosítása szempontjából.

¹ Lásd: www.millenniumassessment.org

Az alábbi szempontok a vízgazgálkodás integrált és rendszerszemléletű megközelítésének értékeléséhez nyújtanak keretet.

<p>SKV célok – megfelel a terv az alábbi elvárásoknak?</p>	<p>Értékelési szempontok – a terv vagy a tervezett intézkedés...?)</p>
<p>1. A terv belső összhangjának biztosítása</p> <p><i>Elvárás: A tervben feltárt probléma kezelésére olyan választ, célt és eszközt kell találni, amely úgy képes az adott problémát kezelni, hogy ne legyen ellentétes hatású más célkitűzések teljesülésével.</i></p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Van-e a tervben ok-okozati elemzés, ún. probléma-fa vagy problémaháló, s erre választ adó célfa? 2. Feltárta-e a terv a problémahálóhoz tartozó ismeret és készség-struktúrát, meghatározta-e az ismereti és készség hiányokat, vagy csak a meglévő ismeretekre, információkra épít? 3. Meghatározza-e a feltárt problémák jelentőségének rangsorát? 4. Meghatároz-e, ha igen áttekinthető szempontok alapján prioritásokat az intézkedések tekintetében? 4. Vizsgálta-e az ésszerűen kialakítható változatok körét? 5. Az okok és célok összhangban vannak-e, van-e minden feltárt jelentős vízgazgálkodási problémára válasz? 6. A célok és eszközök összhangban vannak-e, az eszközök elvezetnek-e célok megvalósulásához, a jelzett problémák megoldásához? 7. A terv/program által tervezett célok /eszközök /generált projektek erősítik, vagy gyengítik egymást? 8. A terv a társadalmi és környezeti problémák létrejöttének megelőzését, vagy a problémák kezelését részesíti előnyben? 9. A terv által javasolt megoldások mennyiben vonatkoznak az okokra, és mennyiben az okozatokra? 10. A tervezett intézkedések hatásainak és más kapcsolódó tervekben foglalt intézkedések hatásainak vizsgálata
<p>2. A terv külső összhangjának biztosítása</p> <p><i>Elvárás: A terv kezelje egy rendszerben a fejlesztés és a környezet ügyét, azaz teremtsen összhangot, a fejlesztést meghatározó, más ágazati programokkal.</i></p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kihat-e a terv más ágazati tervekre? 2. Gyakorol-e hatást más ágazati tervek fenntarthatósági és környezeti tartalmára, kapcsolatrendszerére? 3. Figyelembe veszi-e a terv más tervek, programok pozitív és negatív hatásait, együtt hatásait? 3. Figyelembe vette-e a terv tervezési területének külső kapcsolatait, s az azok gyakorolt hatásait? 4. Okoznak-e területi átterheléseket a tervezett intézkedések? 5. Figyelembe veszi-e a terv a szomszédos országok vízgyűjtő-gazdálkodási terveit, foglalkozik-e a tervek összehangolásával? 8. Tartalmaz-e a terv olyan intézkedést, amelynek során, a szektorokon túlmutató intézményrendszert hoz létre, azaz vannak-e a tervnek új javaslatok a megelőző, ágazati intézkedések szabályozók és intézmények leváltására?
<p>3. Rendszerszemlé-</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Vizsgálja-e a terv a meglévő gazdasági-társadalmi-környezeti folyama-

<p>let érvényesítése <i>Elvárás: A negatív és pozitív visszacsatolási folyamatok és beavatkozási pontok azonosítása, és a legcélravezetőbb intézkedések kiválasztása. Elérhetetlen célok és felesleges finanszírozás elkerülése.</i></p>	<p>tok összekapcsoltságát?</p> <ol style="list-style-type: none"> 2. Azonosítja-e a terv a különböző típusú negatív és pozitív visszacsatolási köröket, rendszerdinamikai archetípusokat, beavatkozási pontokat a megfelelő intézkedések kiválasztása érdekében? 3. Foglalkozik-e a terv az öngerjesztő, kedvezőtlen folyamatok (pozitív körök) elkerülésével? 4. A folyamatok összekapcsoltsága csökkenti-e a keletkező hulladékok, szennyvíz, szennyezés mennyiségét?
--	--

A társadalmi igazságossággal, irányítási rendszerrel kapcsolatos célkitűzések vizsgálati szempontjai

A tervezés és a megvalósítás során is jelentős szerepet játszik a kialakított vagy létező irányítási rendszer és az intézkedésekért felelősséggel tartozó intézmények, illetve az egyéb módon érintettek viszonyrendszere. A következő SKV által vizsgált szempontok abban segíthetik a tervezés és a végrehajtás egészéért, vagy részfeladatokért felelős szereplőit, hogy minél kiszámíthatóbbá, áttekinthetőbbé, hatékonyabbá lehessen tenni a KJT tervezését és végrehajtását. Az alábbi szempontok érvényesítése a terv megvalósítását és eredményességét segítik.

<p>SKV célok – megfelel a terv az alábbi elvárásoknak?</p>	<p>Értékelési szempontok – a terv vagy a tervezett intézkedés...?)</p>
<p>1. Jó kormányzás és irányítás biztosítása</p> <p><i>Elvárás: A KJT tervezése és hozzá kapcsolódó végrehajtás, intézményi működés során, biztosítani kell, illetve elő kell segíteni az átláthatóságot, jogkövetést, korrupció mentességet, szubsidiaritást, információhoz való hozzáférést, részvételt, hatékonyságot, koherenciát, állampolgársági felelősséget, elszámoltathatóságot.</i></p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kik készítették a tervet? (helyi, nem helyi szakértők, együttműködés) 2. Kiket hallgattak meg a terv készítése közben, meghallgatták-e az érintetteket, felkészítették-e a résztvevőket a tervezési folyamatra? 3. Feltárta és bemutatta-e a terv a különböző szereplők érdekeit? 4. Feltárta-e a terv a különböző szereplők érdekviszonyainak változását, s a változásból következő konfliktusokat? 5. Megosztották-e a rendelkezésre álló információkat az érintettekkel? 6. Biztosították-e a döntéshozatal átláthatóságát, az érintettek véleményének megfontolását/beépítését a tervbe? 7. Biztosítja-e a terv a végrehajtás során az érintett felelősök döntéselőkészítésben, döntéshozatalban való részvételét? 8. Biztosítja-e a terv megvalósulása közben az információ átadást, a végrehajtásban való részvételt, a végrehajtás átláthatóságát és ellenőrizhetőségét, az elszámoltathatóságot? 9. Vizsgálta-e a terv a vízgazdálkodáshoz kapcsolódó intézményi feladatkörök, felelősség és felkészültség kérdéskörét, elősegíti-e e tekintetben az összehangoltságot, intézményfejlesztést?

	<p>10. Az intézkedések és a terv egészének hatásainak integrált monitoringja, időszakos értékelése és az értékelési eredmények visszacsatolása része-e a tervnek?</p> <p>11. Erősíti-e a terv a jogbiztonságot, jogérvényesítést és a jogkövetést?</p> <p>12. Vizsgálja-e a terv az érintettek megelégedettségét az intézkedések megvalósulása kapcsán?</p>
<p>2. A természeti erőforrásokhoz való hozzáférés biztosítása</p> <p><i>Elvárás: Az erőforrásokból való részesedés kereteinek meghatározása. A helyi szinten kezelhető erőforrások, vízkészlet és más környezeti adottságok használata elsősorban a helyi közösségek hasznát szolgálja, az erőforrásokkal természetes kapcsolatban állók elsőbbségét biztosítja.</i></p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Vizsgálta-e a terv a természeti erőforrások allokációjának jelenlegi rendszerét? 2. Vizsgálta-e a terv a jelenlegi természeti erőforrás allokáció társadalmi kihatásait? 3. Vizsgálta-e a terv a természeti erőforrások allokációjának társadalmi hatásai következtében létrejövő környezeti hatásokat? 4. Megváltoztatja-e illetve hatással van-e a terv a jelenlegi erőforrás allokációra? 5. Segíti-e a terv az erőforrásokkal természetes kapcsolatban állók elsőbbségének érvényesülését? 6. A környezethez való hozzáférés biztosítását és javítását elősegítik-e a terv intézkedései? 7. A tervben szereplő intézkedések javítják-e az egészséges ivóvízhez való hozzáférést?
<p>3. Szolidaritáson alapuló közös teherviselés</p> <p><i>Elvárás: A terv biztosítja, hogy egyik társadalmi csoport, érdekcsoport vagy egyén ne tudja a terheket másra áthárítani.</i></p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Foglalkozott-e a terv azzal, hogy megvalósulása esetén milyen negatív externáliák keletkeznek? 2. Megváltoztatja-e a terv, hatással van-e a terv a környezeti terhekben való részesedés elosztásának jelenlegi módjára? 3. Megvizsgálta-e a terv, hogy kik lesznek a program megvalósításának a teherviselői, és milyen terheket fognak elviselni? 4. Megvizsgálta-e a terv, hogy kik lesznek a teherviselők, hogyan oszlik el a teher? 5. Van-e intézkedés a negatív externáliák csökkentésére, az externáliák átháríthatóságának megszüntetésére? 3. Megvizsgálta-e a terv, hogy a felhasznált víz, mint természeti erőforrás hasznáin kik és milyen mértékben fognak osztozni? 5. Vizsgálta-e a terv a különböző társadalmi rétegek szociális helyzetének elmozdulását a terv végrehajtása során?